

Remissvar till utredning Kyrkan mitt i musiklivet

RFoD – Riksföreningen för folkmusik och Dans tackar för inbjudan att lämna synpunkter på utredningen Kyrkan mitt i musiklivet. Organisationen har även deltagit i utformandet av svar som lämnats av MAIS, Musikarrangörer i samverkan. Följande remissvar har utarbetats av RFoD:s ordförande i Stockholm Sofia Jönsson.

RFoD – Riksföreningen för folkmusik och dans, bildades 1981, och är en politiskt och religiöst obunden ideell organisation för folkmusik och folkdans i Sverige. Folkmusik för RFoD är allt från äldre svenska folksånger till judisk klezmer, salsa och kinesiska barnvisor. Föreningen samlar medlemmar från lokala folkmusikföreningar till stora festivaler, och institutioner som musikhögskolor och enskilt anslutna personer. RFoD:s hemsidaadress är www.rfod.se.

Om Svenska kyrkan och samhället

”Svenska kyrkans uppdrag är enligt kyrkoordningen gudstjänst, undervisning, diakoni och mission.” (s 181)

”Svenska kyrkan bidrar i genomsnitt med en tredjedel av samhällets konsertverksamhet.” (s 182)

Utredningen säger också att 80 % av befolkningen är medlemmar i Svenska kyrkan, att 23 000 professionella musiker anlitas under ett år i kyrkans regi; vilket motsvarar löner och gager för 250 heltidsanställda kyrkomusiker.

Vi har ingen möjlighet att bedöma den statistik som presenteras. Men med utgångspunkt i de data som lämnas delar RFoD utredningens ambitioner om att kulturen i kyrkan skall vara bred.

Med utgångspunkt i kyrkans ambition att vara betydelsefull även för den som sällan vänder sig till kyrkan är det viktigt att musiken är varierade, så att många människor känner sig tilltalade.

Utövarna av folkmusikgenren i Sverige, alltså inte endast den svenska musiken utan även folksånger och dans från andra länder, rör sig inom ett brett musikaliskt spann från profan musik, över andra religioners musik, till sakral musik och folksånger.

Repertoaren

Den ojämförligt enskilt största musikgenren i Svenska kyrkan är västerländsk konstmusik. På sidan s 57 redovisas i en tabell de i kyrkor landet runt mest framförda verken under ett år:

1. Händel: Messias
2. Mozart: Requiem
3. Bach: kantater
4. Fauré: Requiem
5. Larsson: Förklädd gud

Listan fortsätter med en uppräknings av idel konstmusikaliska, klassiska [manliga] tonsättare. I kap 4.4.4 som behandlar *Repertoaren*, saknas helt och hållet det folkliga perspektivet. Förutom en två sidor lång uppräknings på konstmusikaliska verk nämns Anders Nybergs *Himmelen inom* och Susanne Bågenfeldts folkdansmässa *Träd in i dansen*; två nyskrivna verk i gränslandet mellan konstmusik och folkmusik.

Statistiken är lite missvisande eftersom mycket folkligt musikmaterial framförs som antagligen inte har något namn eller som inte ingår i ett större verk. Utredningens val av presentationsmetod för musikrepertoaren, genom att lägga fokus på de större verken, och innehållet i tabellerna som redovisas, talar ändå sitt tydliga språk om vilken musik som framförs i Svenska kyrkan.

I kap 5.5.3 *Sommarmusikfestivaler*, s 143, återfinns en lista över festivaler med konserter i kyrkan. Av 26 festivaler (i listan) anges 14 innehålla kammarmusik, 5 innehålla blandad repertoar, och en innehålla vardera folkmusik, jazz och körmusik. Man sammanfattar det ekonomiska läget med orden ”Svenska kyrkan uppbär (...) i dagsläget inget stadsbidrag för sin omfattande konsertverksamhet” (s 148).

Överhuvudtaget lyser andra genrer än klassisk konstmusik med sin frånvaro i utredningen. Det finns ändå en intressant passage om hur folklig musik uppstår när de gamla ramarna försvinner och tillåter improvisation. I kap 4.5.2, redogörs för en studie av musiken i Gottsunda församling; och vad som sker när man tar bort det fastlagda musikmönstret och öppnar upp för improvisation (detta är alltså hos vanliga gudstjänstbesökare och inte kören):

”I de meditativa gudstjänsterna förekommer förutom tystnad ett meditativt sjungande utan orgel. Inte sällan uppstår spontant flerstämmig sång.” (s 78)

RFoD konstaterar att förekomsten av folklig musik i kyrkan troligen underskattas av utredningen.

Rekrytering och ungdomsverksamhet

En viktig fråga i utredningen och för Svenska kyrkan är frågan om hur man dels ökar rekryteringen av nya kyrkomusiker, dels får de som är utbildade/verksamma att stanna kvar (till exempel kap 4.7.1 heter *Kyrkomusikerbrist hotar*).

”Osäkerhet inför konsekvenserna av rekryteringsproblem, stora pensionsavgångar i kyrkomusikerkåren, att många lämnar yrket i förtid och att färre ungdomar väljer orgeln som instrument är (...) orosmoment.” (s 180)

I kap. 4.5.1 *Den fria musikundervisningen och annan musikverksamhet med barn och unga*, skriver utredningen:

”Hur upprätthålls den vokala, instrumentala och musikledande kompetens som är nödvändig för att kyrkan ska kunna fullfölja sitt uppdrag som en plats för gudstjänst och musik, om allt färre vill bli kyrkomusiker?” (s 75)

Utredningen svarar själv på frågan med att konstatera ”att skolan och kyrkan *drabbats* (min kursivering) av ett systemskifte som har med unga människors behov av självförverkligande att göra och som hänger ihop med en naturlig fascination av ny musik i alla dess former.”

RFoD finner det angeläget att understryka att ett levande musikliv i kyrkan inte behöver betyda att de senaste hundra årens musiktraditioner cementeras, utan att musiken bör leva i en naturlig process och uppvisa en mångfald inom Svenska kyrkan liksom samhället i övrigt.

Utredningen diskuterar ungdomars och unga vuxnas brist på intresse för att fortsätta inom kyrkans musikverksamhet:

”Organisten menar att det är svårt att hålla kvar tonåringar i förortsförsamlingen, när de mest motiverade musikungdomarna både har musikklassernas omfattande körverksamhet, kommunala musikskolans körverksamhet och körer i centrala Uppsala att gå vidare till” (s 80)

Underförstått dras här slutsatsen att ungdomar som inte fortsätter i en organiserad musikverksamhet *inte* är ’motiverade musikungdomar’? Om man tittar närmare på vilka som väljer att fortsätta; alltså de musikintresserade ungdomar som kyrkan, musikklasserna, musikskolan och körerna ’tävlar’ om; kunde man inte hitta något gemensamt i deras hemförhållanden som höll dem samman som grupp, snarare än att de nödvändigtvis har det största intresset eller ’talangen’? RFoD vill understryka att även de barn, unga och vuxna som inte naturligt väljer den traditionella kyrkomusiken – som vi redan sett är främst klassisk konstmusik – kan ha ett musikintresse. Detta kan ses som en stor potentiell utmaning för utveckling av Svenska kyrkans musikliv under de kommande årtiondena. Ett bredare fält av musik och kultur i allmänhet skulle innebära att fler människor känner sig mer hemma i kyrkans musikverksamhet, är RFoD:s övertygelse.

Färre ungdomar väljer orgeln som instrument – ja förvisso. Det är viktigt att rikta fokus på detta problem. Men samtidigt musicerar ungdomar. Musikutövandet (sång, instrument, dans, tonsättande) är massivt, och intresset, för olika former av musik, främst förstås för populärkulturen i olika former.

Utredningen talar om behovet av ”nya arbetssätt och former” (s 183) för att möta resursneddragningarna i samhället, som sker trots att ”musikintresset hos barn och unga är stort”. Men ”det [är] svårare för församlingen att möta och ge plats för ungdomar och unga vuxnas behov att uttrycka sig med musik [än det är för barn]”.

RFoD föreslår här en breddning och fördjupning av vad musikverksamhet för unga kan innebära; förutom den viktiga körmusiken kan man också tänka sig spel i mindre grupper, andra genrer, tonsättande, dans, osv. Det är viktigt att mer pengar inte bara fyller igen de redan upptrampade spåren, utan att de riktas till att skapa nya förutsättningar för kyrkoberökare och -aktiva.

Vokalmusik

I kap 4.4; *Svenska kyrkans körliv*, talar man om ”ett musikaliskt tomrum i kyrkans musikliv” efter att kyrkans åtagande att skola korgossar försvann i och med folkskolestadgan 1842.

”Församlingens folkliga sångtraditioner kolliderade inte sällan med koralbokens stadfästa psalmmelodier och de liturgiska sånginslagen hade en undanskymd roll, som med svårighet upprätthölls av prästen och klockaren. Ännu i mitten av 1800-talet var kyrkokörerna få.”

När man läser det här kan man få intryck av att gudstjänstbesökarna sällan sjöng innan de moderna kyrkokörerna fick en bred spridning, men det skulle vara en feltolkning. Vad som i själva verket skedde var att ett folkligt sångmaterial ersattes av en nationell, borgerlig musikkultur. Kyrkokörernas antal steg kraftigt efter sekelskiftet – idag finns det 80 000 körsångare i över 6 200 kyrkokörer landet över, men det innebär fördenskull inte att *sången* ökade när körerna kom; den bara förändrades. Tradition går till modernitet, precis som det övriga samhället förändrades vid samma tid.

Inom den svenska folkliga sångvärlden av idag lever den andliga sången som en vital del av visrepertoaren. Folkliga koraler och andliga sånger är något av det 'hetaste' materialet en sångare har. Nyutkomna böcker inom ämnet visar på ett intresse för materialet, som varit växande sedan 1950-talet och Svenskt visarkivs start (**2003 publicerade visarkivet en faksimilutgåva av Folkliga svenska koralmelodier från 1945**). I Malung finns den viktiga folkhögskolelinjen i folklig sång, **på musikkonservatoriet i Falun och på fyra av landets sex musikhögskolor är det möjligt att ha folklig sång som huvudfack** – för att bara nämna några utbildningsmöjligheter. Också intresset för de kyrkliga sångartraditionerna i andra länder, framförallt Gammelsvenskby i Ukraina, är stort.

Frilansare och kyrkomusikeryrket, arbetsmarknaden, ekonomi

”Svenska kyrkan är den största musikinstitutionen i landet.” (s 179)

”Kyrkan är den största och viktigaste kulturinstitutionen i Sverige, såväl regionalt som i storstäderna, menar företrädare för arbetstagarorganisationerna. Det är oerhört betydelsefullt att frilansmusiker får arbeta i kyrkan (...)” (s 134)

Många av RFoD:s medlemmar och andra musiker inom den genre vi företräder har kyrkorna som ett mycket viktigt och uppskattat arbetsfält.

Utredningen redogör för hur saker är men målar också upp en vision av att inte bara musik utan också dans och konst borde rymmas i kyrkan: Vi ser med intresse på en utveckling av den experimentella konsten i stort inom Svenska kyrkan.

”Kyrkan kan vara en spelplan för kreativt experimenterande. Minskar man anslagen till musiken får det följaktligen konsekvenser för hela kyrkans – och samhällets – kulturliv”. (s 141)

Den ekonomiska aspekten är en viktig faktor i kyrkans musikutredning, kanske den viktigaste. På sidan 91 skriver utredningen att oron för minskade resurser ”var ett av de tyngsta incitamenten för att genomföra utredningen”. I utredningen redogörs för kyrkans respektive samhällets ekonomiska stöd för musiken i landet (5.3 *Aktörer, arrangörer och deltagare*). Utredningens slutsats är att samhället bör ta större ekonomiskt ansvar för den kyrkliga musiken. RFoD vill vi framhålla att eftersom det ekonomiska stödet till västerländsk konstmusik är den absoluta lejonparten av allt musikstöd redan nu, så bör ett sådant ökat samhälleligt ekonomiskt bistånd *riktas* till utveckling av andra musikgenrer än den västerländska konstmusiken, och till nya former av samarbete mellan kulturaktörer.

Utredningen sammanfattar med ett antal förslagspunkter, där det allra första är att ”införa ett särskilt konsertarrangörstöd”. RFoD ser vikten av att samhället erkänner kyrkans stora och viktiga roll som konsertarrangör, men vill påpeka att ett nytt stöd till kyrkan inte kan ske på bekostnad av de stöd som finns idag för våra ideella föreningar och medlemmar. Nya pengar kan inte gå till att fylla budgetar för den klassiska konstmusik som redan är väl representerad.

Sammanfattningsvis vill RFoD säga att den blomstrande epok som ligger som klangbotten till utredningen; romantiken fram till c:a 1960, existerade också under förutsättningarna av *ett* sammanhållet samhälle, *en* norm, och om vi accepterar att vi inte kommer få det samhället tillbaka och nog heller inte vill ha det tillbaka, så får vi också hitta andra vinklar på gudstjänst och musikliv, vilket inte alls innebär att tumma på den grundläggande religiositeten i kyrkan utan snarare att öppna upp möjligheterna för fler att nå den.

RFoD ser också gärna kyrkan med ett djupare perspektiv tar sig an det faktum att fler svenskar än förr har sina rötter i andra länder. Utredningen noterar att ”samhällets mångfald [även]

påverkar (...) Svenska kyrkans musikverksamhet bland barn och unga” (s 72), men man går inte in på närmare hur.

För Riksföreningen för folkmusik och –dans

Sofia Jönsson, ordförande RFoD Stockholm